

Recensies

J. P. Peeters, *Bloei en verval van de middeleeuwse stadsvrijheid Vilvoorde* (Tielt, 1975, 227 blz.).

Deze monografie die de auteur in afleveringen het verschijnen in het tijdschrift *Eigen Schoon en De Brabander* is nu ook in boekvorm voorhanden. Het geheel behandelt achtereenvolgens: de juiste betekenis van de Vilvoordse vrijheidskeure van 1192, de economie van de middeleeuwse stad en de economische stagnatie en omschakeling van de plaats in de late middeleeuwen. In 972 was de 'villa' Vilvoorde, oorspronkelijk eigendom van de abdij van Chèvremont, geïntegreerd in de bezittingen van de kapittelkerk van Aken. Langs de weg van het voogdijschap wisten de graven, later hertogen van Brabant, er hun gezag te vestigen. De vrijheidskeure dient gezien in het kader van de militaire-strategische politiek van de hertogen en is geen uiting van bloeiend stedelijk leven te Vilvoorde.

De economische ontplooiing van de plaats dateert slechts uit de laatste jaren der dertiende eeuw en stoelt zoals men in Brabant kan verwachten op de draperie. Vooral voor de lakenindustrie weet de auteur tal van nieuwe gegevens naar voor te brengen. Niet zonder belang waren ook de steenhandel en het vervoer van stenen langs de Zenne. Vilvoorde is een typisch slachtoffer van de economische en politieke crisis der late vijftiende eeuw geworden ten gevolge waarvan het zijn stedelijke zelfstandigheid verloor tegenover de vorst.

Een dergelijke geschiedenis van een kleine Brabantse stad, die bovendien aandacht besteedt aan sociale aspecten, is een welkome aanvulling op de stadsgeschiedenis der Nederlanden, waarvan het beeld beheerst wordt door de oude en grote steden. De auteur moest daarbij afrekenen met de handicap dat het middeleeuwse archief van Vilvoorde in 1489 door de beruchte stadsbrand grotendeels werd vernield. Hij heeft zich uit de slag getrokken door de beschikbare archieven ten volle te benutten naast de bestaande literatuur en door telkens weer vergelijkingen met elders te maken. Dit betekent echter dat hij nogal eens, reeds lang bekende feiten, uitvoerig herhaalt en soms open deuren instampt. Men kan zich daaraan ergeren, maar men moet er wel rekening mee houden dat deze monografie ook voor niet-gevormde historici werd geschreven. De wreveld van de lezer wordt daarbij ongetwijfeld gestimuleerd door de ietwat pedante stijl en taal van de auteur.

Ook enkele detailopmerkingen moeten ons van het hart. De interpretatie van de tekst van de domeinrekeningen als zou de rentmeester op de markt te Vilvoorde graan verkopen, is verkeerd. De geciteerde passage (94) over 'verdingen' slaat waarschijnlijk op het afkopen van verschuldigde renten in natura volgens de heersende graanprijs. Op bladzijde 96 is in het citaat de datum te lezen als 'MCCCCende achte'. Ook het citaat over de wolaccijns (101) is duidelijk foutief geïnterpreteerd. De accijns voor wol van schapen gehouden binnen Vilvoorde in opdracht van vreemdelingen moet in elk geval betaald worden door de schapenhouder, onafgezien of die schapen binnen of buiten Vilvoorde worden geschoren. Bladzijde 139 spreekt ten onrechte van borduurders in verband met 'voedereers',

die in feite een speciaal soort bont- of vederwerkers zijn die bontvoederings leverden. Op bladzijde 140 is de 60 ponden duidelijk een verschrijving voor 16 ponden. Bladzijde 142: Ofschoon er minstens veertien toonbanken in het vleeshuis stonden wordt zonder verdere commentaar vastgesteld dat er in 1499 slechts voor acht ervan cijns werd betaald. Bladzijde 156: Signaleren wij dat Vilvoordse steen gebruikt werd voor de bestrating te Bergen op Zoom en Zierikzee. Bladzijde 157-158: Het zogenaamde asielrecht van het leengoed 'Van daar Achter' aan de Zenne, voor het eerst vermeld in 1531, is wel wat ver gezocht. Is het niet gewoon de affirmatie van de eigen jurisdictie van deze smalheer tegenover de stadsburen, een verschijnsel dat van in de vijftiende eeuw overal veelvuldig voorkomt? Bladzijde 199: Haast komisch is de verklaring van 'rouwenblock' en 'verwenblock' als het gebouw van de 'rouwe' of goedkope weefsels en het gebouw van de ververs. Blok is doodgewoon een geldkist of blok (vergelijk offerblok) waar de belastingopbrengst van de accijnzen werd in gedeponeerd!

Onze bezwaren tegen dit boek betreffen dus slechts details en uiterlijkheden. In feite is het een prachtig werk dat vele steden Vilvoorde zullen benijden.

R. van Uytven

H. A. van Oerle, *Leiden binnen en buiten de stadsvesten. De geschiedenis van de stedebouwkundige ontwikkeling binnen het Leidse rechtsgebied tot aan het einde van de gouden eeuw* (Leiden: E. J. Brill, 1975, Deel I, 460 blz., Deel II, atlas, 55 kaarten, waarvan verscheidene in diverse bladen, kwarto, f 360.-).

In 1964 werden de Nederlandse steden-historici verrast door de verschijning van een wat ongebruikelijke stedenmonografie. Dit was de dissertatie van ir. J. C. Visser over Schoonhoven met als kenmerkende ondertitel 'De ruimtelijke ontwikkeling van een kleine stad in het rivierengebied gedurende de middeleeuwen'. Hierin was niet veel sprake van de inrichting van het stadsbestuur, van politieke gebeurtenissen en religieuze en culturele instellingen, van de groei van handel en nijverheid en de macht van de ambachtsgilden en dergelijke traditionele onderwerpen meer, maar de heer Visser was er slechts op uit om na te gaan hoe het stadje Schoonhoven van zijn allereerste prille begin geleidelijk gegroeid was tot de middelgrote woonkern van het eind van de middeleeuwen en hoe het tijdens en door dit proces had ingewerkt op de fysieke omgeving. Ir. Visser was architect en uit zijn vak bracht hij een specifieke kennis mee van bouwkundige problemen en ruimtelijke ordening. In Schoonhoven had hij een betrekkelijk rijk archief en een weinig aangetaste stadsplattegrond tot zijn beschikking. Door zich bovendien te beperken tot de middeleeuwen kon de schrijver een aantrekkelijke dissertatie van gemiddelde lengte vervaardigen.

In 1964 was ir. H. A. van Oerle in Leiden al jaren met soortgelijke onderzoeken bezig. Maar zijn taak was veel immenser dan die van ir. Visser te Schoonhoven. Het Leidse stadsarchief is voor de vroegere tijden duidelijk het rijkste van alle Hollandse steden, Leiden kan men geen kleine stad noemen en de heer Van Oerle heeft het noodzakelijk geoordeeld zijn onderzoek voort te zetten tot omstreeks het jaar 1660. Zo is een enorm omvangrijk boek gegroeid, dat hem meer dan dertig jaar aan onderzoek heeft gekost, waarbij hij zeer nauw heeft samengewerkt met anderen als mej. Wegener en met de staf van de Leidse archiefdienst. Het boek werd zelfs zo groot, dat het enigszins overdreven geweest zou zijn, het hele werk als proefschrift aan te bieden, daar het immers een gigantisch levenswerk geworden was. Op slechts een deel van de hier afgedrukte bladzijden heeft de heer Van Oerle dan ook in Delft de doctorsbul verworven. Zijn promotor was ir. Visser, die